

Top 10 2010

- 1 Eikenprocessierups – *Thaumetopoea processionea*
- 2 Spinselmotten – *Yponomeuta*-soorten
- 3 Kleine wintervlinder – *Operophtera brumata*
- 4 Paardenkastanjemineermot – *Cameraria ohridella*
- 5 Koningsdopluis – *Pulvinaria regalis*
- 6 Bastaardsatijnrups – *Euproctis chrysorrhoea*
- 7 Groene eikenbladroller – *Tortrix viridana*
- 8 Perenprachtkever – *Agrilus sinuatus*
- 9 Iepenspintkever – *Scolytus scolytus*
- 10 Horzelsvlinder – *Sesia apiformis*

De bastaardsatijnrups bezorgde badgasten in de duingebieden veel overlast en stond nooit eerder zo hoog genoteerd in de Insecten Top Tien. Voor het eerst gemeld zijn een Amerikaanse wants, een Zuid-Europese cicade en een gevaarlijke nieuwkomer: de Aziatische boktor in Almere.

Tekst Leen Moraal (entomoloog bij Alterra Wageningen UR)
Beeld Zie bij foto's

Landelijke inventarisatie Eerste ontdekking

Tijdens het op snoeien van esdoorns in Almere werd dit onbekende aantastingsbeeld gevonden. Het ging om aantasting van de Aziatische boktor.

Herco Vlottes

De tot 5 cm lange rups van de Aziatische boktor.

T. Denholm

Het Alterra-netwerk van beheerders heeft weer eens zijn nut bewezen bij het ontdekken van een nieuwe schadelijke invasieve soort. Boomverzorgers die in opdracht van de gemeente Almere op het bedrijventerrein De Vaart esdoorns aan het op snoeien waren, vonden merkwaardige gaten in de stam die niet meteen konden worden thuisgebracht. Daarom stuurden ze een foto voor identificatie naar Alterra.

Aziatische boktor in Almere (foto's 1)

Het bleek te gaan om de eerste aantasting van de Aziatische boktor *Anoplophora glabripennis* in Nederland – niet te verwarren met de eerder, in onder meer Boskoop, gevonden Oost-Aziatische boktor *Anoplophora chinensis*. De melding werd direct doorgestuurd naar de nvwa, omdat deze dienst verantwoordelijk is voor het nemen van maatregelen bij schadelijke EU meldplichtige quarantaine-organismen.

Tien bomen bleken symptomen of larven van de Aziatische boktor te bevatten. Alle bomen en struiken in een straal van 100 m zijn verwijderd. Verder zijn in een straal van 1.000 m rond de besmette bomen alle bomen (meer dan 5.500) met behulp van hoogwerkers en boomklim-

De jeneverbescicade is sinds kort in Nederland. Door het wegzuigen van de bladgroenkorrels kunnen de struiken compleet bruin worden.

Tristan Bantock

De naar voedsel zoekende rupsen van de bastaardsatijnrupsen kwamen op het strand terecht en veroorzaakten daar overlast.

M.H. Trenning

De Amerikaanse bladpootwants is sinds 2007 in Nederland. Soms overwintert hij in woningen.

Theodoor Heijerman

insectenplagen 2010

Aziatische boktor in Nederland

mers geïnspecteerd. Hierbij zijn geen boktorren gevonden.

Verpakkingshout uit Azië is de vermoedelijke besmettingsbron. Het gebied wordt de komende jaren visueel geïnspecteerd op symptomen van de boktor. De Oost-Aziatische boktor maakt gangen onderin de stam, de Aziatische boktor huist hoger in de boom waardoor een besmetting minder opvalt. De levenscyclus van eitje tot volwassen kever is ongeveer drie jaar. Zie voor meer informatie www.vwa.nl/aziatischeboktor.

Mediterrane jeneverbescicade in Nederland (foto 2)

Sinds een paar jaar vindt er een aantasting plaats bij 20- en 70-jarige *Juniperus chinensis* in het arboretum van Rotterdam. De naalden worden eerst gelig en daarna bruin. Na een nauwkeurige observatie werden door de beheerder massa's minuscule insecten op de takken gevonden. Het bleek te gaan om de jeneverbescicade *Ligurobia juniperi*. De cicaden zijn maar 3,0 mm lang en hebben een fantastische schutkleur, ze lijken veel op een naaldschub van de waardplant. De cicade komt oorspronkelijk uit het Middellandse Zeegebied waar ze op cipressen zit.

Sinds de jaren negentig wordt de soort

steeds meer ten noorden van de Alpen gevonden. Daar zit de cicade vooral op de uit Noord-Amerika afkomstige *Chamaecyparis lawsoniana*. Het lijkt er dus op, dat de uitbreiding plaats vindt via een exotische plant. Merkwaardig genoeg zit de cicade in Rotterdam alleen op *Juniperus* en niet op *Chamaecyparis*.

In de zomer verschijnen de ongevleugelde nimfen die wel kunnen springen, maar nog niet vliegen. De volwassen gevleugelde cicaden zijn aanwezig van juli tot vermoedelijk september. Ze leven door hun naaldvormige zuignut via huidmondjes in de plant te steken en de bladgroenkorrels weg te zuigen. Hierdoor ontstaat er ontkleuring en wordt het weefsel gelig. Later worden de struiken compleet bruin. Het is het nog niet bekend of deze soort ook jeneverbessen in natuurgebieden kan aantasten.

Bastaardsatijnrups plaagt strandgasten (foto 3)

Er kwamen dit jaar meldingen uit alle kustgebieden – van de Zeeuwse wateren tot de Waddeneilanden. De gemeente Den Haag vaardigde begin juni een waarschuwing uit en sprak van een plaag in het Haagse en Scheveningse duingebied.

Vooral waar veel duindoorn groeit, werd de rups aangetroffen. Er waren zo-

veel rupsen dat de duindoorn helemaal was ontbladerd. Door honger gedreven gingen de rupsen op zoek naar alternatieve voedselbronnen waarbij ze honderden meters aflegden – zo kwamen ze op het strand.

Mensen die de rupsen van hun handdoek wilden weghalen kregen meteen bulten aan hun handen. Er hoeft niet altijd direct contact te zijn om klachten te krijgen, want waar ze over het zand kroepen, hebben ze niet zichtbare irriterende haartjes achtergelaten.

Een paar weken later was de overlast grotendeels voorbij omdat de rupsen gingen verpoppen. In de duinen zitten ze vooral in duindoorn, op andere plaatsen veel in meidoorn, *Cotoneaster* en eik. De rupsen maken leerachtige nesten in de twijgen waarin ze overwinteren. In vroeger jaren werden de nesten in de winterperiode vaak weggeknipt en verbrand.

Amerikaanse wantsen in bovenwoning (foto 4)

In een bovenwoning in Den Haag werden in het najaar onbekende insecten aangetroffen. We kregen een foto toegestuurd met de vraag om wat voor dieren het ging. Het waren opvallend getekende, bijna 2 cm grote wantsen. Ze werden gedetermineerd als de Amerikaanse blad-

Eerste ontdekking Aziatische boktor in Nederland

De ananasvormige zilverspargal op de Kaukasische spar, in de doorsnede zijn de luizenkamertjes te zien.

5

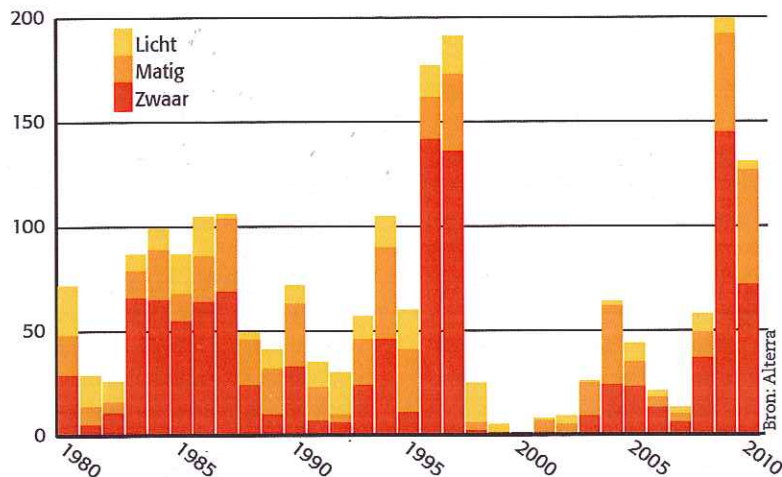
De lindespintmijt overtrekt ontlukend blad met een ragfijn spinseel.

6

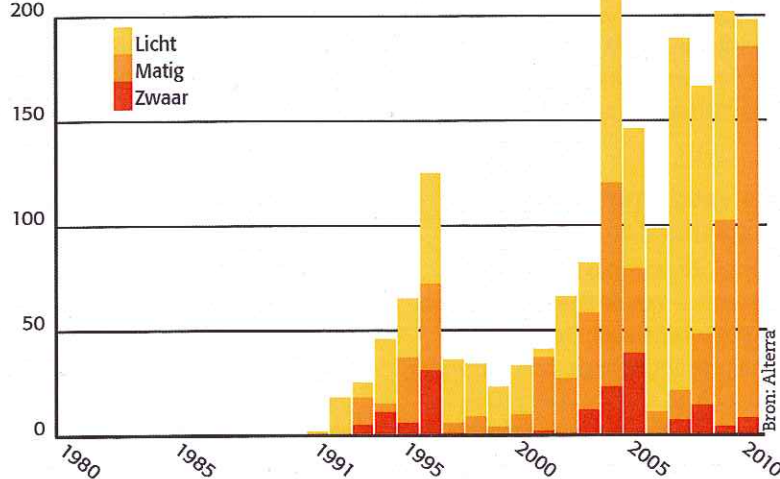
Gert Fortgens

Aantal meldingen van aantasting door kleine wintervlinder

Bron: Alterra

Aantal meldingen van aantasting door eikenprocessierups

Bron: Alterra

pootwants *Leptoglossus occidentalis*. Deze soort is vanuit Noord-Amerika in 1999 op onbekende wijze in Italië terechtgekomen. De wants heeft zich vervolgens in korte tijd in Europa verspreid en is in 2007 in Nederland terechtgekomen. De wantsen leven op verschillende naaldbomen waar ze aan de zaden zuigen. Ze overwinteren op beschutte plaatsen, zoals in huizen. Pal naast de bovenwoning staat een naaldboom zodat ze gemakkelijk konden oversteken. Mensen worden niet gestoken en bestrijding is niet nodig, maar bij overlast kan men ze wegzuigen.

Gallen op naaldbomen (foto 5)

Op bladeren van eiken en andere loofbomen komen veel gallen voor, alleen al op zomereik 56 verschillende. Dat bij naaldbomen ook gallen voorkomen is minder bekend. De meeste zijn weinig opvallend zoals die op *Abies* en *Taxus*.

Op *Picea* maakt de sparappelgalluis *Adelges abietis* 3 cm grote ananasvormige, lichtgroene gallen die later via rood naar bruin verkleuren. Kerstboomcultures kunnen schade oplopen omdat boompjes met veel gallen niet verkoopbaar zijn.

In Rotterdam werden ananasvormige zilverspargallen op de Kaukasische spar, *Picea orientalis*, gevonden. Deze gallen worden gevormd door de luizensoort *Dreyfusia nordmanniana*. Bij het opensnijden is te zien dat de luizen in kamertjes leven waar ze het weefsel aanzuigen. In

De Amerikaanse rododendroncicade kan een schimmelziekte overdragen waardoor knopsterfte en minder bloei optreedt.

Pepijn Thämer

Frans Tlert

het najaar verschijnen er spleetjes in de gal waardoor de gevleugelde luizen naar buiten kunnen komen.

Bladvraat aan bomen

De afgelopen jaren is er extreem veel bladvraat geweest bij veel loofboomsoorten, maar vooral bij eiken. Naast het bekende voorjaarstrio van kleine wintervlinder, grote wintervlinder en groene eikenbladroller, was er ook veel vraat door de najaarsspanner, kleine voorjaarsspanner en drie soorten voorjaarszuilen. De groene eikenbladroller is monofaag en strikt gebonden aan eik. Alle andere genoemde soorten zijn polyfaag en zitten zowel op eik als op andere boomsoorten.

In de grafiek van de kleine wintervlinder is te zien dat de vraat in 2009 en 2010 extreem is te noemen. De eiken zullen hierdoor wel verzwakken, maar tot nu toe hebben we geen berichten over eikensterfte.

Lindespintmijt op leilindes (foto 6)

Medio april bleken in Lochem al leilindes door de lindespintmijt *Eotetranychus tiliarum* te zijn aangetast. Door het warme voorjaar ging de ontwikkeling razendsnel – het blad was nog maar net aan het uitlopen toen de mijten het al met hun ragfijn spinsel overtrokken.

De spintmijt overwintert als volwassen

mijt aan de stamvoet en kan bij warm weer snel het blad bereiken om het bladgroen weg te bijten. In warme zomers kunnen vele generaties mijten ontstaan. In de loop van de zomer kan het blad verdorren en afvallen. Een topjaar was 2008, toen in het Westland complete wegbeplantingen werden aangetast.

Rododendron naar de knoppen (foto 7)

Een waarnemer in Apeldoorn mailde: „Op de avond van 20 juli deden we in onze tuin een leuke waarneming. Waarschijnlijk als gevolg van de tropische temperaturen daalden honderden prachtig groen en rood gekleurde insecten neer in de tuin. Wij zijn erg nieuwsgierig maar hebben het internet vergeefs afgezocht.” Uit de meegestuurde foto's bleek het te gaan om de rododendroncicade, *Graphocephala fennahi*.

Deze uit Noord-Amerika afkomstige cicade is sinds 1964 in Nederland aanwezig. Het vrouwtje legt haar eitjes via insnijdingen in de bloemknoppen en brengt zo een schimmel naar binnen, waardoor knoppen afsterven en er minder bloemen ontstaan. De jonge bleekgroene cicadelarven zuigen vanaf mei aan de onderkant van de bladeren en produceren een kleverige honingdauw. Volwassen cicaden zijn erg beweeglijk, ze kunnen rennen, springen en vliegen. ■

Oproep waarnemers insectenplagen

Een landelijke groep vrijwilligers inventariseert sinds 1946 plagen op bomen en struiken. Dit gebeurt in het kader van EL&I-onderzoek om nieuwe invasieve soorten te onderkennen en om relaties tussen plagen en klimaatverandering te onderzoeken.

Alterra wil het netwerk van waarnemers vitaal houden. Beheerders en andere belangstellenden die willen meedoen zijn dus van harte welkom.

Na aanmelding krijgen de waarnemers een informatiepakketje toegestuurd. Kunt u een aantasting niet op naam brengen? Geen probleem, bij twijfel kunt u insecten ter determinatie inzenden. Meer informatie over plaaginsecten is te vinden op www.insectenweb.nl.